

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ЗАСАД ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

ENVIRONMENTAL SAFETY AS ONE OF THE BASIC PRINCIPLES OF UKRAINE'S DOMESTIC POLICY IN THE ENVIRONMENTAL SPHERE

Теник А.В., аспірант відділу конституційного права
та місцевого самоврядування

*Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України*

Статтю присвячено дослідженню екологічної безпеки як однієї з основних засад внутрішньої політики України у екологічній сфері.

На основі вивчення норм Конституції України з'ясовано нормативну основу компетенції суб'єктів здійснення повноважень щодо визначення та реалізації зазначених засад – парламенту України, Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, уряду України, центральних та місцевих органи виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування.

Досліджено зміст понять «політика», «засада», «екологічна безпека», «стан».

Виявлено деякі недоліки законодавчого врегулювання щодо визначення суб'єкта права безпечно на безпечно для життя і здоров'я довкілля, а також щодо визначення суті цього права. Зокрема, сформульовано авторську позицію щодо того, що на визначення категорії суб'єкта конституційного права на безпечно для життя і здоров'я довкілля вирішальний вплив має не вид правового зв'язку такого суб'єкта з Державою Україна, тобто, наявність чи відсутність у нього громадянства України, а його правовий статус як «людини», а також територіальна сфера дії самої Конституції. Доведено, що в межах території, на яку поширюється дія Конституції України, суб'єктами зазначеного права є не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства.

Досліджено повноту визначеного спеціальним законом переліку суб'єктів, що беруть участь у реалізації основних засад внутрішньої політики України у екологічній сфері, до якого належать політичні партії та громадські організації. Обґрунтовано необхідність розширення цього переліку та включення до нього таких суб'єктів, як органи влади Автономної Республіки Крим, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим.

За результатами проведеного дослідження запропоновано нову авторську редакцію трьох норм законів України.

Ключові слова: екологічна безпека, основна засада, внутрішня політика України, екологічна сфера.

The article is devoted to the study of environmental safety as one of the main principles of Ukraine's domestic policy in the environmental sphere.

Based on the study of the Constitution of Ukraine, the normative basis of competence of the subjects of exercise of powers to determine and implement these principles – the Parliament of Ukraine, the President of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, the Government of Ukraine, central and local executive bodies and other state bodies, local governments.

There are some shortcomings in the legal regulation on the definition of the subject of the right to an environment that is safe for life and health, as well as on the definition of the essence of this right. In particular, the author's position is formulated that the definition of the category of the subject of the constitutional right to an environment that is safe for life and health is decisively influenced not by the type of legal relationship of such a subject with the State of Ukraine, and his legal status as a "human". It has been proved that within the territory covered by the Constitution of Ukraine, the subjects of this right are not only citizens of Ukraine, but also foreigners and stateless persons.

The completeness of the list of entities involved in the implementation of the basic principles of Ukraine's domestic policy in the environmental sphere, which includes political parties and public organizations, determined by a special law, has been studied. The necessity of expanding this list and including such subjects as the authorities of the Autonomous Republic of Crimea, the Representation of the President of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea is substantiated.

According to the results of the research, a new author's edition of three norms of the laws of Ukraine is proposed.

Key words: ecological safety, basic principle, Ukraine's domestic policy, ecological field.

Постановка проблеми. Як і для переважної більшості країн світу, для України надзвичайно актуальною є загальнодержавна проблема забезпечення екологічної безпеки.

У звіті Всесвітнього економічного форуму 2021–22 років найбільш імовірними та найбільш впливовими ризиками були зазначені процеси глобального потепління, зокрема, провал дій урядів та міжнародних організацій у подоланні кліматичних проблем, руйнування людиною навколишнього середовища. Зміна клімату продовжує сприйматися як «найбільша загроза для людства» [1, с. 18].

Відповідно до оприлюдненого Центром екологічної політики та права при Єльському університеті Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index), що публікується раз на два роки, Україна станом на грудень 2020 р. займала 60 місце серед 180 країн [2, с. 12]. Найгірші показники в оцінці України становлять такі категорії: якість атмосферного повітря, умови для збереження біорізноманіття, стан екосистемних послуг, санітарія та управління відходами (абз. 1 розд. I Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р [3]).

З огляду на те, що принципи та пріоритети державної політики у відповідних сферах визначаються засадами внутрішньої і зовнішньої політики, вивчення екологічної безпеки як однієї з основних засад внутрішньої політики України у екологічній сфері становить неабиякий науковий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна безпека була предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних вчених. Цій тематиці було присвячено не лише окремі наукові статті, зокрема, М. Т. Гаврильціва (2015), Л. М. Добробог (2015), Г. М. Буканова (2018), С. М. Мельничук (2019), В. О. Копанчука (2020), О. В. Олефіренко (2020), М. М. Сірант (2020), Ю. В. Корнеєва (2021), а й монографію Андронова В. А., Домбровської С. М., Ковальчук В. Г., Крюкова О. І. (2016) та дисертаційні дослідження П. О. Фесянова (2013), Ю. В. Краснової (2018), А. Е. Омарова (2019).

Невирішені раніше частини загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Водночас, попри наявність численних досліджень, питання вивчення засад внутрішньої політики України у екологічній сфері у контексті виявлення недоліків правового регулювання таких засад наразі залишається доволі актуальним.

Формулювання мети статті. Метою статті є виявлення прогалин у законодавчих актах, що регулюють зазначені вище засади, а також підготовка пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Зміст поняття «політика» зазвичай визначають як загальний напрямок, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії, як напрямок діяльності держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період [4, с. 80].

У національному законодавстві України поняття «екологічна безпека» вперше було закріплено у п. 4 ст. 119 Конституції Української РСР 1978 р. (в редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) України» від 19.06.1991 № 1213а-ХІІ [5]). Вказаною нормою було передбачено, що уряд країни у межах своїх повноважень забезпечує проведення політики в галузі охорони природи, екологічної безпеки і природокористування.

У Конституції України 1996 р. концепт екологічної безпеки отримав якісно нове сутнісне наповнення: по-перше, забезпечення екологічної безпеки було проголошено обов'язком держави (ст. 16); по-друге, засади екологічної безпеки було віднесено до переліку принципово важливих інститутів, які визначаються виключно законами України (п. 6 ч. 1 ст. 92).

Поняття «засада» має декілька семантичних значень: основа чогось; те головне, на чому базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чого-небудь [6, с. 300]. У контексті суті означення «засада» зазвичай розуміється як синонім поняття «принцип».

У доктрині «засада» також розглядається з точки зору фундаментальних положень загального характеру. Зокрема, А. В. Лужанський, зазначаючи, що конституційно-правові засади це «певні принципи як сформульовані у нормативно-правових актах, так і ті, що випливають з їх змісту і встановлюються шляхом тлумачення певної групи правових норм», визначає зазначені засади як «систему спрямованих на здійснення регулювання суспільних відносин, об'єктивно обумовлених потребами громадянського суспільства вихідних, головних, фундаментальних ідей, положень, що мають загальний характер та закріплені чи випливають зі змісту Конституції України, законів України, міжнародних договорів України як частини національного законодавства, правових доктрин, а також з практики міжнародних судових установ, юрисдикція яких визнана Україною» [7, с. 107, 108].

Як убачається з положень ч. 1 ст. 6 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI [8] (далі – Закон № 2411-VI) забезпечення життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам, зокрема в екологічній сфері, є однією з основних засад внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони.

Відповідно до ст. 9 зазначеного Закону основними засадами внутрішньої політики в екологічній сфері та сфері техногенної безпеки є: забезпечення конституційних прав громадян на безпечне довкілля, створення екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності населення, посилення просвітницької діяльності з інформування населення про екологічні норми і стандарти (абз. 2 ч. 1); збереження навколишнього природного середовища, вдосконалення національної екологічної політики, стимулювання розвитку екобезпечних технологій (абз. 3 ч. 1); забезпечення комплексного захисту населення та реабілітації території від негативного впливу наслідків Чорнобильської катастрофи, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (абз. 4 ч. 1); здійснення заходів щодо безпечного поводження з радіоактивними

відходами, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему (абз. 5 ч. 1); підвищення рівня цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (абз. 6 ч. 1); впровадження системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів (абз. 7 ч. 1). Застосований у цій нормі підхід законодавця щодо визначення однакових за змістом засад щодо двох формально різних сфер – екологічної сфери та сфери техногенної безпеки – видається цілком логічним, оскільки ці дві сфери значною мірою є взаємопов'язаними, у т. ч. і з огляду на реальний чи потенційний вплив другої з них на першу.

Зокрема, на нормативному рівні це вбачається з положень Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI [9], п. 43 ч. 1 ст. 2 якого техногенну безпеку визначено як відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Водночас за змістом ч. 1 ст. 4 вказаного Кодексу об'єктами цивільного захисту є населення, території, навколишнє природне середовище та майно.

Поняття «стану» як обставин, умов, у яких хто-, що-небудь перебуває, існує; ситуації, зумовленої певними обставинами, умовами [10, с. 643] також є основною характеристикою категорії «екологічна безпека», яку законодавець визначив як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (ч. 1 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ [11]).

З наведених вище мотивів, поєднання законодавцем в абз. 2 ч. 1 ст. 9 Закону № 2411-VI [8] двох видів умов життєдіяльності населення як основи його безпеки – «екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності населення» – видається цілком безпідставним.

Водночас, на нашу думку, деякі положення цієї норми викликають сумнів у юридичній бездоганності їх формулювання. Зокрема, йдеться про таку правову конструкцію, як «забезпечення конституційних прав громадян на безпечне довкілля».

По-перше, відповідно до ч. 1 ст. 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Вважаємо, що за змістом цієї норми на визначення категорії суб'єкта вказаного права вирішальний вплив має не вид правового зв'язку такого суб'єкта з Державою Україна, тобто, наявність чи відсутність у нього громадянства України, а його правовий статус як «людини», а також територіальна сфера дії, власне, самої Конституції. До того ж, це право за своєю природою не є політичним правом і в силу цього не є таким, що залежить від наявності громадянства. Відтак, в межах території, на яку поширюється дія Конституції України, суб'єктами зазначеного права є не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства. До прикладу, Конституційний Суд України у Рішенні від 25.11.1997 № 6-зп офіційно розтлумачив поняття «кожен», вжите у ч. 2 ст. 55 Конституції України, як «громадянин України, іноземець, особа без громадянства» [12].

Із таких самих міркувань вбачаємо потребу й у внесенні змін до положень ч. 2 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ [11], якою передбачено, що еко-

логічна безпека гарантується *громадянам України* (виділено нами, – А. Т.) здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

По-друге, правова конструкція «право на безпечне довкілля», яку містять положення абз. 2 ч. 1 ст. 9 Закону № 2411-VI [8], потребує як уточнення, так і її приведення у відповідність до положень ч. 1 ст. 50 Конституції України, а саме – шляхом конкретизації та зазначення цільового призначення безпечності – «для життя і здоров'я».

По-третє, вважаємо не зовсім вдалим застосування в абз. 2 ч. 1 ст. 9 Закону № 2411-VI [8] терміну «конституційний прав» у множині, оскільки таким правом фактично є лише право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а зазначені у цій нормі «створення екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності населення, посилення просвітницької діяльності з інформування населення про екологічні норми і стандарти» являють собою певні заходи, але не є правами людини, визначеними на рівні Основного Закону України.

Щодо забезпечення екологічної безпеки як однієї з основних засад внутрішньої політики України у екологічній сфері діє передбачене положеннями ч.ч. 1, 2 ст. 12 Закону № 2411-VI [8] загальне правило стосовно визначення та реалізації вказаної засади на основі тісної взаємодії та координації зусиль парламенту України, Президента України, уряду України, міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також урахування цієї засади під час розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів.

Суб'єктами здійснення повноважень щодо визначення та реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері є:

– Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні (ст. 75, п.п. 3, 5, 6, 17, 31 ч. 1 ст. 85 Конституції України) – шляхом визначення засад зазначеного напрямку політики на законодавчому рівні, внесення у разі потреби змін до спеціального закону, що визначає такі засади, законодавчого регулювання відносин, спрямованого на впровадження засад внутрішньої політики у екологічній сфері, здійснення у визначених Основним Законом України межах кадрової політики, здійснення парламентського контролю;

– Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 93, ч.ч. 1, 2 ст. 102, п.п. 2, 17, 18, 21, 29, 30 ч. 1, ч. 3 ст. 106 Конституції України) – шляхом звернення із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, в яких пропонується визначення, коригування засад внутрішньої і зовнішньої політики з урахуванням внутрішнього і зовнішнього становища України, керівництва у сферах національної безпеки і оборони держави, реалізації права законодавчої ініціативи, зокрема щодо внесення змін до законодавчих актів, застосування права вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у т. ч. з підстав їх невідповідності визначеним на рівні закону засадам внутрішньої і зовнішньої політики, здійснення кадрової політики в межах, визначених Конституцією України, видання на виконання Конституції і законів України указів та розпоряджень;

– Рада національної безпеки і оборони України як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, що координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони (ч.ч. 1, 2 ст. 107 Конституції України) – шляхом розгляду на своїх засіданнях стратегічних питань забезпечення національної безпеки і оборони, здійснення координації та контролю за діяльністю

центральної та місцевих органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони;

– Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади (ч. 1 ст. 93, ч. 1 ст. 113, п.п. 1, 3, 7, 9–9–2 ст. 116, ч. 1 ст. 117 Конституції України) – шляхом забезпечення здійснення внутрішньої політики держави, спрямованої на реалізацію засад такої політики, забезпечення розроблення з метою реалізації цих засад у екологічній сфері проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведення експертизи таких проектів на відповідність вказаним засадам, здійснення координації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та спрямування її на забезпечення реалізації засад внутрішньої політики у екологічній сфері суспільного і державного життя, здійснення кадрової політики в межах, визначених Конституцією та законами України, реалізації права законодавчої ініціативи та видання в межах своєї компетенції постанов і розпоряджень.

З огляду на положення п. 3 ст. 116 Основного Закону України, забезпечення проведення політики у сфері екологічної безпеки належить до компетенції Кабінету Міністрів України та відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII [13] є одним з його основних завдань (п. 3 ч. 1 ст. 2) та одним з його основних повноважень у сферах охорони навколишнього природного середовища та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (п. 2 ч. 1 ст. 20);

– центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи (ч. 3 ст. 117, ч. 1 ст. 118, п.п. 1–3 ст. 119 Конституції України) – шляхом участі в межах своєї компетенції у формуванні та реалізації внутрішньої політики у екологічній сфері, розроблення в межах наданих повноважень проектів законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію засад внутрішньої політики, здійснення кадрової політики в межах, визначених законодавством;

– органи місцевого самоврядування (ч.ч. 1, 2 ст. 143, ч. 1 ст. 144 Конституції України) – шляхом вирішення в межах Конституції і законів України питань місцевого значення у відповідних сферах внутрішньої політики, зокрема й у екологічній сфері.

Положеннями Закону № 2411-VI [8], окрім визначення переліку суб'єктів здійснення повноважень щодо визначення та реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері (ч. 3 ст. 12), визначено й перелік суб'єктів, які у порядку, передбаченому законом, беруть участь у реалізації зазначених засад у вказаній сфері – політичні партії та громадські організації (ч. 4 ст. 12), який, на нашу думку, потребує розширення.

Так, відповідно до положень ч.ч. 3, 5 ст. 17 Конституції Автономної Республіки Крим від 21.10.1998, затвердженої Законом України від 23.12.1998 № 350-XIV [14] Автономна Республіка Крим (далі – АРК) розробляє і здійснює заходи і програми щодо забезпечення екологічної безпеки та екологічного балансу при використанні природних ресурсів на її території. Органи влади АРК і органи місцевого самоврядування реалізують право на здійснення екологічного контролю відповідно на території АРК або адміністративно-територіальних одиниць і вирішення в установленому законами України порядку питань зупинення або припинення екологічно небезпечної і шкідливої дія здоров'я діяльності.

За змістом положень п.п. 16, 19 ч. 1 ст. 18 Конституції АРК віданню АРК підлягають певні напрями діяльності, які, на нашу думку, є безпосереднім проявом реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері: вирішення питань екологічної безпеки, раціонального використання, охорони, відновлення землі і природних ресурсів, оголошення карантину і зон стихійного лиха відповідно до законів України; розробка, затвердження і реалізація програм забезпечення екологічної безпеки,

раціонального використання, охорони, відтворення землі та природних ресурсів; ініціювання введення надзвичайного стану і встановлення зон надзвичайної екологічної ситуації в АРК або окремих її місцевостях.

Як убачається з положень п. 27 ч. 2 ст. 26, ч.ч. 1, 4 ст. 35 Конституції АРК, Верховна Рада АРК є суб'єктом ініціювання введення надзвичайного стану і встановлення зон надзвичайної екологічної ситуації в АРК або окремих її місцевостях у випадках, передбачених законодавством України. Водночас до компетенції Ради міністрів АРК як органу виконавчої влади АРК, віднесено діяльність у боротьбі з катастрофами, стихійними лихами, епідеміями та епізоотіями, щодо ліквідації їх наслідків, природокористування, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки.

Зазначене дає підстави для висновку про те, що вказані вище органи влади АРК є повноважними суб'єктами реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері і статус такого суб'єкта має бути закріплений у ч. 4 ст. 12 Закону № 2411-VI [8].

До того ж, положеннями ст. 1, п.п. «а»–«в» ч. 1, ч. 2 ст. 6, п.п. «а», «д» ст. 7 Закону України «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим» від 02.03.2000 № 1524-III [15] передбачено, що Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим (далі – Представництво) є державним органом, утвореним відповідно до Конституції України з метою сприяння виконанню в АРК повноважень, покладених на Президента України. Представництво є суб'єктом здійснення, зокрема, таких повноважень: а) вивчає стан виконання в АРК Конституції і законів України, указів і розпоряджень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, вживає заходів до забезпечення належного виконання актів законодавства України Верховною Радою АРК і Радою міністрів АРК, районними державними адміністраціями і органами місцевого самоврядування в АРК; б) сприяє додержанню конституційних прав і свобод людини і громадянина; в) аналізує нормативно-правові акти Верховної Ради АРК та Ради міністрів АРК щодо їх відповідності Конституції та законам України і в разі потреби вносить пропозиції про зміни, скасування або зупинення їх дії.

Представництво виконує й інші повноваження відповідно до законодавства України, а також доручення Президента України (ч. 2 ст. 6).

До того ж, для уможливлення реалізації таких повноважень Представництво має доволі широкий спектр прав, серед яких, у першу чергу, слід зазначити такі, як: ініціювання у Верховній Раді АРК і Раді міністрів АРК, районних державних адміністраціях і органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях в АРК питання про вжиття відповідних заходів щодо

додержання Конституції і законів України, виконання указів і розпоряджень Президента України; організація і проведення нарад та консультацій за участю представників Верховної Ради АРК і Ради міністрів АРК, правоохоронних органів і органів державного фінансового контролю, районних державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян в АРК з метою підготовки для внесення Президентом України пропозицій щодо вирішення актуальних соціально-економічних та інших проблем в АРК.

Ураховуючи, що здійснення Представництвом зазначених повноважень на основі законодавчо передбачених прав фактично є реалізацією засад внутрішньої політики України, у т. ч. і в екологічній сфері, вважаємо, що цей орган має бути включено до визначеного ч. 4 ст. 12 Закону № 2411-VI [8] переліку суб'єктів реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері.

Вказані засади є об'єктом контролю за їх дотриманням. За змістом положень ч. 1 ст. 13 Закону № 2411-VI [8] суб'єктами здійснення такого контролю є Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади у межах їх повноважень, визначених Конституцією і законами України.

Висновки. Зазначене вище дає підстави для висновку про наявність потреби у вдосконаленні деяких положень чинного законодавства, у зв'язку з чим пропонуємо викласти у новій редакції такі норми:

– абз. 2 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI [8]: «забезпечення кожному конституційного права на безпечно для життя і здоров'я довкілля, створення екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності населення, посилення просвітницької діяльності з інформування населення про екологічні норми і стандарти»;

– ч. 4 ст. 12 зазначеного вище Закону: «4. У передбаченому законом порядку у реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики беруть участь органи влади Автономної Республіки Крим, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, політичні партії, громадські організації»;

– ч. 2 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII [11]: «Екологічна безпека гарантується кожному здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів».

Перспективи подальших розвідок. На нашу думку, додаткового вивчення потребує правовий статус військово-цивільних адміністрацій як суб'єктів визначення та реалізації засад внутрішньої політики України у екологічній сфері, що можна окреслити як перспективу подальших розвідок у напрямі цього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Global Risks Report 2022, 17th Edition, is published by the World Economic Forum, 117 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2022.pdf
2. Wendling Z. A., Emerson J. W., de Sherbinin A., Esty D. C., et al. (2020). 2020 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy, 220 p. URL: <https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20210112.pdf> (дата звернення: 16.04.2022).
3. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 16.11.2021. № 87. Ст. 5584.
4. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. К. : Наук. думка, 1970–1980. Т. 7. 1976. 723 с.
5. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) України : Закон України від 19.06.1991 № 1213а-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради УРСР*. 27.08.1991. № 35. Ст. 467.
6. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 3. 1972. 744 с.
7. Лужанський А. В. Конституційно-правові засади як правова категорія. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 105–109.
8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.
9. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. Ст. 458.

10. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9. 1978. 916 с.
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
12. Щодо офіційного тлумачення ч. 2 ст. 55 Конституції України та ст. 248-2 Цивільного процесуального кодексу України : Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 р. № 6-зп у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Г. П. / Конституційний Суд України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28. Ст. 1377.
13. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII / *Верховна Рада України. Офіційний вісник України*. 14.03.2014. № 20. Ст. 619.
14. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим : Закон України від 23 грудня 1998 р. № 350-XIV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5–6. Ст. 43.
15. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 2 березня 2000 р. № 1524-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 158.